

Dotze anys

Mirar enrere

Per començar aquest text introductori, els autors hem hagut de mirar enrere, molt enrere. Fa més de dotze anys que vam iniciar aquest projecte. L'Institut d'Ensenyament Secundari d'Anglès en va ser el padri de naixement perquè era el lloc on treballàvem les tres persones que el vam començar: havíem participat en la realització d'un llibre anomenat *Tecnologia bàsica dels oficis de fuster i ebenista*, el TERMCAT se'n va assabentar i ens va proposar de portar endavant un diccionari amb cara i ulls. En un dels textos que guardem d'aleshores, i que hem revisat per escriure aquestes quatre ratlles, parlàvem dels objectius principals que teníem quan vam començar el treball: dèiem que volíem omplir un espai buit o mal cobert del nostre lèxic, perquè els vocabularis sobre fusteria en català eren molt senzills i no hi havia cap diccionari publicat. Un altre aspecte que en aquell moment ens semblava important per a justificar el nostre projecte era que els tallers de fusteria artesana de mica en mica anaven desapareixent i es convertien en petites fàbriques. Aquest fenomen tenia dues conseqüències: d'una banda, amb la desaparició del fuster artesà desapareixia un cabal lèxic que calia preservar i donar a conèixer; de l'altra, el franquisme havia establert el castellà com a llengua del comerç i la indústria i en aquesta llengua arribaven als tallers els noms dels nous productes: això feia necessari adaptar al nostre lèxic una colla de termes que moltes vegades els fusters traslladaven al català directament de la llengua que encara avui monopolitza aquests espais socials. Tothom qui se sent d'algun lloc, en algun moment o altre, pot arribar a tenir la il·lusió –en va?– de participar en el redreçament de la seva llengua i del seu país.

A banda d'aquesta il·lusió, que ha estat present fins avui en els nostres ulls, innocents de llum septentrional, la paraula que defineix millor aquest diccionari és la intermitència; i és que, efectivament, s'ha anat fent a glopades, sobretot a còpia de glops de vacances estivals: aquests volguts períodes ens han servit per anar avançant en una feina a la qual, al principi, no estàvem gens avesats. De mica en mica, amb esforços al principi mal portats i amb el pas dels anys més efectius, hem anat confeint un diccionari que aplega més de 1.800 entrades que pertanyen als diversos camps de l'ofici de fuster: materials, equipaments, construccions i tècniques i processos.

Metodologia en l'elaboració del treball

En la realització d'aquest diccionari la font bàsica de buidatge de termes ha estat escrita. Es tracta d'una obra específica de fusteria, *Tecnologia bàsica dels oficis de fuster i ebenista*. És a partir d'aquesta obra que vam organitzar un arbre de camp que amb el temps hem anat completant i concretant: com que ens domina un esperit un xic cartesià, n'estem molt satisfets perquè pensem que ha estat una base de treball molt sòlida que ens ha permès aclarir molts aspectes del diccionari; també considerem que aquest arbre de camp en si mateix ja és una eina precisa, completa i útil per a qualsevol persona que es vulgui introduir en aquest amable món dels flocs i les serradures: per això hem pensat que era molt important de publicar-lo sencer.

De tota manera, el *Diccionari de fusteria* és molt més complet en nombre de termes que no la *Tecnologia bàsica*. Aquest llibre va ser el trampolí a partir del qual el treball va progressar geomètricament: la nostra recerca i les informacions dels fusters professionals van acabar d'obrir el ventall terminològic més enllà dels 1.800 termes. Per tant no hem pogut defugir, si la recerca ens hi ha portat, d'incorporar o d'adaptar termes d'altres obres específiques (com ara les de Selfa, Mainar, Binette...) o d'altres de més generals (el *Diccionari de la llengua catalana*, la *Gran Enciclopèdia Catalana*, el *Diccionari català-valencià-balear*, el diccionari de l'Institut de Tecnologia de la Construcció de Catalunya (ITEC), el diccionari de Fullana) tot i que en aquestes darreres hi ha un buit extraordinari sobretot pel que fa a les màquines de treballar la fusta.

Quant a les definicions, hem usat com a base principal, sempre que ha estat possible, el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans i el *Gran diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana. De tota manera, hi ha pocs casos en què la definició definitiva sigui totalment presa d'alguna d'aquestes obres. La majoria de vegades les hem considerat insuficients i hem hagut de completar-les amb informació de la *Tecnologia bàsica*, el diccionari de l'ITEC, el *Diccionari català-valencià-balear*, el diccionari de Fullana, de fonts orals o d'aportacions dels mateixos autors. La principal mancança que hem trobat en les definicions de les obres catalanes que hem consultat és la falta de descripció d'objectes i és a l'apartat de màquines on s'accentua més aquest fet. Això ens ha portat a buscar informació en altres llengües i hem trobat un bon ajut en els vocabularis de fusteria de Reynald Binette, publicats al Quebec i esmentats a la bibliografia. Podem concloure que la gran majoria de vegades les definicions no són extretes d'una font concreta sinó que han estat discutides, elaborades i reelaborades a partir de diverses fonts.

En la selecció dels termes, hem tingut en compte per damunt de tot que fossin de fusteria i que no fossin exclusius de cap altra branca que hi tingui relació (ebenisteria, fabricació de bótes, carros, embarcacions...) per bé que si algun terme d'aquestes branques o d'altres oficis (pintura, mecànica...) s'usa en fusteria l'hi hem inclòs. Quan hem hagut de proposar algun neologisme, primer de tot hem intentat escatir entre els fusters el mot català d'ús més comú per a aquell objecte, activitat... Si no tenia nom o el nom d'ús comú no era català sempre hem procurat que els mateixos professionals ens en proposessin alguns i a partir d'aquestes propostes hem fet la tria nosaltres. Si no hi havia propostes de part dels fusters, hem pres el determini nosaltres, sempre tenint en compte que el

terme fos descriptiu de l'objecte, l'activitat o de la seva funció i que s'acostés a la realitat actual del llenguatge de l'ofici, per bé que en algun cas hem preferit d'allunyar-nos-en per tal d'omplir buits evidents del nostre lèxic, per exemple en el cas de la traucadora.

L'àmbit al qual pertanyen els termes és molt variat: hi trobem, d'una banda, termes pertanyents a l'ofici de fuster, però que són al mateix temps molt familiars i d'ús quotidià (*xerrac, martell, tenalles...*); d'altra banda, hi tenim termes específics de l'ofici de fuster (*galze, cudornella, enformador...*), alguns dels quals són d'àmbit estrictament dialectal (*flocs, xarnera...*); també, termes que pertanyen al món de la ciència (*medul·la, higroscopicitat, cola d'acetat de polivinil...*), de la tecnologia mecànica general, sobretot de l'apartat de maquinària (*arbre, volant, con de transmissió...*), o a l'àmbit d'altres oficis (*arc ogival, pistola de pintar, plomada...*). També hi trobem termes que provenen del món comercial i que es coneixen pel nom de la seva marca registrada (*fòrmica, cargol Allen, tornavis Phillips*). No hi busqueu tots els mobles: només hem pretès posar-hi aquells que un fuster de poble sol reparar –o potser, millor dit, solia. Tampoc totes les fustes: només hi hem fet cabre aquelles que un professional usa més habitualment.

En l'apartat d'equipaments, hem intentat adaptar a la idea que en té un fuster els significats dels principals definidors –*eina, estri, instrument, aparell, màquina*– que surten en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC. Per tant, hem fugit de l'ortodòxia tecnològica per decantar-nos per una praxi ben intencionada: si us llegiu amb atenció aquestes accepcions, primer de tot us adonareu que la principal diferència entre eina i estri rau en el següent fet: encara que tots dos són usats manualment, l'una, l'eina, actua sobre la matèria directament (un enformador, un ribot) o indirecta (un martell, un tornavis) per modificar-ne la forma, i en principi hom no la porta normalment a sobre; l'altre, l'estri, hom el pot portar a sobre i presta un servei que hem considerat que no té lloc directament sobre la matèria (cinta mètrica, llapis). Els objectes que eren difícils d'incloure dins d'un concepte o l'altre els hem definit amb el mot més genèric, que abasta eina i estri, que és *instrument* (cartabó, rodet d'encolar). Tots els objectes que són dins l'etiqueta d'*instrument, eina* o *estri* són usats amb la mà: per tant s'entén que no tenen motor. Pel que fa a les màquines hem adaptat el concepte, usat en tecnologia i en física, de màquina operativa (qualsevol conjunt més o menys complex de peces sòlides que actua sobre la matèria per modificar-ne la forma, les dimensions, etc.) a la noció que sobre la màquina té l'home del carrer i també, el fuster: una màquina té motor.

Destinataris del Diccionari de fusteria

Pel que fa a les necessitats que cobreix, creiem que aquest diccionari podria respondre a les demandes d'usuaris diversos: professors i alumnes d'estudis bàsics, mitjans i superiors de l'ofici de fuster; aprenents de fuster i fusters professionals; fabricants i comerciants relacionats amb la fusteria; persones aficionades al bricolatge; redactors de revistes especialitzades en el món de la fusta... I pel que fa a la difusió, pensem que podria ser efectiva en àmbits com escoles superiors de fusteria, instituts i escoles de l'ofici de fuster, cambres de comerç, serveis municipals de normalització i, sobretot, tallers de fusteria: és bo que la informa-

ció torni al lloc del qual ha sortit i faci sentir segura la mà de l'artesà quan ha de reflectir en paraules tots aquells conceptes que coneix tan bé.

Molts companys de viatge

Dotze anys... i ara ja tenim el diccionari: ja hem cobert aquell buit. Però ens hem adonat que, tot i estar satisfets de la feina feta, valorem molt més un altre aspecte del projecte que no teníem en compte en els objectius inicials: la relació d'amistat, de complicitat que s'ha anat creant entre nosaltres i entre la gent que ens ha ajudat a tirar el diccionari endavant. Hem passat hores junts a cal Tavellí de Caça, a cal Cadiraire d'Arenys d'Empordà, a ca la Roser de la Cellera, a can Juanola de Perpinyà; amb la Carmina, en Joan i l'Anna; amb l'Engràcia, en Pau i l'Aina; amb la Roser, que va començar el diccionari amb nosaltres; amb en Carles Bagué, en Josep Gual, en Lluís Cabau i en Santiago Pey... Aquest diccionari ens ha regalat dies inoblidables, sobretot dels mesos d'estiu dels últims dotze anys de la nostra vida. I això no té preu.

Després, si voleu, podríem parlar d'altres aspectes d'aquests dotze anys de feina: que hem fet i hem refet aquest text moltes vegades; que hem dit coses de les quals ens hem desdit; que hem proposat formes i que fins i tot ens n'han acceptat; que hem conegut tarannàs diferents entre la gent entesa en fusteria; que tot aquest món del ribot i l'enformador ens ha enriquit des de moltes perspectives; que hem estat testimonis dels canvis de seu i de formes –això sí, sempre correctes– del TERMCAT, sense l'ajut del qual no hauríem realitzat aquest diccionari. Ah, per cert, si algú, algun dia, vol escriure la història d'aquesta institució de terminologia, haurà de recórrer inevitablement als nostres records, entretallats però persistents, de tants anys per la casa. Sí, podríem parlar de tot això. Però ens estímem més recordar, primer de tot, els dies inoblidables que ha propiciat el *Diccionari de fusteria*. Ha pagat la pena.

Pitu Basart

Pere Pujolàs